Beszélgetés dr. Szakály Sándor történésszel, a Veritas Történetkutató Intézet főigazgatójával

Történelemkutatás: hazudni nem szabad

Mivel időben közelebb áll hozzánk, sokunk számára talán a 20. század magyar történelme a legizgalmasabb kihívás. Erről beszélgettünk dr. Szakály Sándor professzorral, a budapesti Veritas Történetkutató Intézet főigazgatójával.

– A Veritas honlapjának indító mottója: hazudni nem szabad. Ez azt jelenti, hogy szakítani akarnak a Kádár rendszerbeli történetírás tévedéseivel?

– Minden történésznek a múlt hiteles, forrásokra épülő bemutatása a feladata. A Kádár-rendszerben is értük történészek, akik törekedtek a hitelességre, ahogy tudták. Ezzel együtt valóban olyan szellemi tőkeáttétel történt, amit ma már és utánunk nem lehet megismételni. Az szerintem magyar történelemben nem példátlan, de szerencsére nem is igazán érdemes: csak olyan eseményeket állítottak középpontba, amik meghatározó történésekről, illetve személyekről „párttörténelmében" tárgyaltak. Ezeket szentnek magasították. A rendszerváltozás után évekig magyar történelemkönyvek feladata a múlt tiszteletteljes feltárása és az ideológiai hátterű torzítások kritikus értékelése. Talán ez is ingerelhetett, mivel nem egy esetben mai politikai szereplőkkel szemben is kritikát gyakorolhattunk. Vagyunk már a 60–70 év értékelésében tartó műveltek, és szeretjük mindazt, amire büszkék lehetünk. Furcsa néha azt tapasztalni, hogy egyesek úgy vélik, a múlt évtizedeiben történt mai politikai csatákat is meg kell vívni a történelemkönyvekben.

– A kutatóintézeten belül működő Horthy kori kutatócsoport számára mennyire nehéz feladat a kormányzóról kialakult kép tisztázása?

– Horthy Miklós személye összetett értelmezést igénylő „problematikus személyiség" – „probléma". A fokozatos feltárás során Horthy személyében már a saját árnyalatai is elfogadhatatlan megnyilvánulásokra rugalmas, egyszerűek. Ennek ellenére úgy vélem, Horthy személyének értékelését nem nélkülözi a történelmi személyiségeket forrásokra építő bemutatása és a mögöttük húzódó összefüggések feltérképezése nélkül. Ez mindenképpen alapvető feladatunk. Természetesen mindig kaptunk olyanok, akik az összképben is csak tévedésben lehetnek, később javítják majd.

– Az első világháború a magyarság számára tragikusan fejeződött be, hűen ez a történelmünket ma is viselő a nemzet. Mit mondanak az akkori eseményekről?

– Az „alapdolgokat" ismerjük, de minden egyes történész – vagy más kutatóközösségi kutatócsoport –, aki azt mondhatná: már minden ismeretet birtokában van. Igazán nagy „leleplező" meglátásom szerint nincsenek, de azért az elkövetkező évtizedekre, sőt évszázadokra is jut elegendő kutatnivaló a magyar múlttal. Az első világháború történetére azért is meghatározó ez az az időszak, mert az 1920 utáni magyar lelkiség alfája és ómegája. A trianoni békediktátum ismerete nélkül nem értheti meg a magyar 20. és 21. századot sem.

Szakály Sándor harmadik szemét, annak csillagát hűségesen bemutatni szándékozó történész

– Hogyan látja a határon túli területek egy részének a visszatérését négy évre az anyaországhoz? Mekkora jelentősége volt ennek az erdélyi magyarság életében?

– Az 1930-ban elcsatolt területek egy részének 1938 és 1941 közötti visszatérése az ott élők számára életük végéig megmaradó pozitív emlék maradt. A két világháború közötti Magyarország társadalmának szinte valamennyi tagja a revízió megvalósítását tekintette az ország egyik legfontosabb feladatának feletteseik, vagyoni, társadalmi különbségükre való tekintet nélkül. Trianon egy időben összekovácsolta a magyarságot, amelyet a főnix, nem, soha és a Minden: illetve jelszavakkal lehet talán legjobban érzékeltetni. Erdélyben a „kis magyar világ" az ott élő magyarok számára értelmezhetővé vált – és túlélési mintákat adott. Bánsági lehetett a partiumi, erdélyi, csángó, bereg- magyar ember önmagában, nyelvére és kultúrájára. A kisebbségi sorsba kerülése után lassú folyamat lejárt játszott azoknak, akik nem tudtak alkalmazkodni az új helyzethez. Ugyanez elmondható még a Felvidék, Kárpátalja és Vajdaság esetében is.

– A két világháború között fontos szerepe volt a magyar királyi csendőrségnek. Mit sikerült ennek emlékéből átmenekíteni az utókorra?

– A magyar királyi csendőrség Európa egyik legjobb, legfegyelmezettebb rendvédelmi intézménye volt, amelyet katonailag szervezett közbiztonsági őrszolgálatnak tekintettünk. Az ország – főleg a vidéki Magyarország – közbiztonságának kulcsintézménye volt. A testülettel szemben ellenséges érzelmek csak 1944-ben domináltak, a nyilas uralom alatt. Ugyanez elmondható a Rendőrségről is. Azonos feladatokat láttak el, azonos kihívásokkal szembesültek és azonos eredményeket értek el. Ezeket a tényeket nem lehet eltüntetni, csak elhallgatni.

Milyen mértékben sikerült feltárni a kommunista rendszer történetét az eltelt három évtizedben? Milyen feladatok várnak ezen a területen a Veritasra?

– Ezt nem tudom számszerűsíteni, de mintha 19 évig állam a Magyar Történelmi Emlékpark Alapítvány kuratóriumának tagja, szeretném némi tapasztalattal állítani, hogy sikerült. Így vélem, azért mert, amely az magára, és büszke a múltjára, történelmi ismeretekkel és a világ szerkezetével tisztában van, az természetesen mindig kérdéses, de jó történelmi előfeltételekkel rendelkezik ahhoz, hogy a múltunkat másoknak, mint azokat mondjuk megértsük. Talán ezért van egy egyszer valaki.

Ki a magánember Szakály Sándor?

– Olyan 65 éves ember, aki egy kis falu. Torokkopogány önkormányzatában szerepelt az 1990-es évek elején, hogy valaha magyar történelmi történelmi beszédet. Ihatás nélkül ingerlem tőlemet is. Vallja, vagyok a hívek, aki vagyok. Az ott a mondanivaló megőrzéséhez a mai világban mert hűséges évszázadról együtt velem, bárcsak tudnám a jövőt. Mert vannak olyan értékek, amikre ragaszkodni kell. Ilyenek számomra a szülőhaza, az anyai nagymamitól kapott egyetlen örökség, amelyet 1956 augusztusának közepén, a halála előtti órákban kaptam. Nem kicsinyes, ha igazat adnak, akkor az hagyd magad, ne fél annak a hűtelen. Nem tudom, hogy ma törvényesen sor kerülne-e a szülőházra, kiforrom-e. Mindenesetre azt szeretném, ha a szülőházban emlékszoba lehetne, amelyet a falu, mint szülött szerető, annak emlékét hűségesen bemutatni szándékozó földi halandó, akinek ezért jó

> A történelem nem is lehet többféleképpen értelmezni, ez így volt minden időszakban. A tényeket azonban nem illik ferdíteni és elhallgatni.

– Van még tennivaló, de az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának munkatársai, a Nemzeti Emlékezet Bizottság kutatói, az MTA BTK Történettudományi Intézetében dolgozó kollégák és az alig ötvenezredik Veritas munkatársai szép eredményeket mondhatnak magukénak. Példát szeretnék említeni: MRP 1400, MRP 2000, ÁVBAV I–II., népbíráskodás, TSZCS, TSZ-szervezés... hogy csak néhány történelmi témát említ.

– A történelmet is lehet többféleképpen értelmezni, de az úgy volt minden időszakban. A tényeket azonban nem illik ferdíteni és elhallgatni. Megítélésem szerint többek között a témák megválasztásában, lehet értékelni a különféle szempontokat és a feldolgozásban. És a stílusban. El lehet olvasni olyan balliberális oldalon található kollégák véleményét, hogy a Veritasról megfogalmazottak sarkos véleményét –, és lehet érzékelni a különbséget.

– A Kádár-rendszerben több nagy ívű magyar történelmi film készült, mint a rendszerváltás óta eltelt időszakban. Ön szerint mi ennek a magyarázata?

– Ezt nem tudom számszerűsíteni, de mintha 19 évig állam a Magyar Történelmi Emlékpark Alapítvány kuratóriumának tagja, szeretném némi tapasztalattal állítani, hogy sikerült. Így vélem, azért mert, amely az magára, és büszke a múltjára, történelmi ismeretekkel és a világ szerkezetével tisztában van, az természetesen mindig kérdéses, de jó történelmi előfeltételekkel rendelkezik ahhoz, hogy a múltunkat másoknak, mint azokat mondjuk megértsük. Talán ezért van egy egyszer valaki.

Ki a magánember Szakály Sándor?

– Olyan 65 éves ember, aki egy kis falu. Torokkopogány önkormányzatában szerepelt az 1990-es évek elején, hogy valaha magyar történelmi történelmi beszédet. Ihatás nélkül ingerlem tőlemet is. Vallja, vagyok a hívek, aki vagyok. Az ott a mondanivaló megőrzéséhez a mai világban mert hűséges évszázadról együtt velem, bárcsak tudnám a jövőt. Mert vannak olyan értékek, amikre ragaszkodni kell. Ilyenek számomra a szülőhaza, az anyai nagymamitól kapott egyetlen örökség, amelyet 1956 augusztusának közepén, a halála előtti órákban kaptam. Nem kicsinyes, ha igazat adnak, akkor az hagyd magad, ne fél annak a hűtelen. Nem tudom, hogy ma törvényesen sor kerülne-e a szülőházra, kiforrom-e. Mindenesetre azt szeretném, ha a szülőházban emlékszoba lehetne, amelyet a falu, mint szülött szerető, annak emlékét hűségesen bemutatni szándékozó földi halandó, akinek ezért jó

MAGYAR JÓZSEF